

"LIV I LAUGET" nr. 81, september 1993.

MERE OM KLAPHOPSA

Det er med glæde, jeg læser i LIV I LAUGET, at Folkemusiklauget Fynboerne vil arbejde med Fynsk Folkemusik. For hvem skulle ellers gøre det? - Jeg tror hverken man tager de gamle fynske melodier eller den gammeldaws fynske måde at spille på op på Fanø, Læsø, i Thy, i Sverige, Irland eller Amerika.

Jeg vil her supplere med lidt baggrundsstof om "Klap-hopsa", som jo er det ene af de to fynske eksempler i laugsbladet.

Melodien har været spillet i laugene i hele dets 15-årige historie. Dengang havde vi melodien fra Helge Barber (Helge Madsen) i Ryslinge, efter at Poul Lendal og Vagn Dahl Hansen havde noteret den til Folkemusikhuset i Hogager i 1976. De spillede melodien i a-dur, så man kan pizzicere (knipse) en løs e-streng på violinen og derved give melodien et særligt præg.

En speciel grund til at dansen er udbredt er, at "Hyldemor" havde den med i sit hæfte for Folkedansens Fremme: "Gamle danse fra Fyn og Øerne", der udkom for et halvt århundrede siden.

Men melodien er endnu ældre. Ja, det er faktisk muligt at afdække dette stykke folkemusiks snørklede vej fra komponistens hånd i 1786 og frem gennem tiden. Dengang hed melodien ikke "Klap-Hopsa", men lad os skrue tiden tilbage til før den franske revolution og landbo-reformerne.

Er der derfra folkemusikken stammer?

(Det Kongelige Teater, den oprindelige bygning fra 1748.)

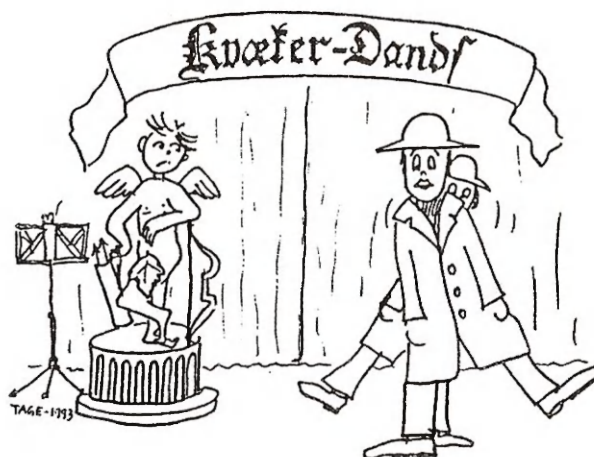
I 1748 havde Det Kongelige Teater på Kongens Nytorv afløst Komediehuset i Lille Grønnegade. Orkesteret havde hidtil bestået af stadsmusikantens folk, men nu skulle det spille til skuespil og balletter, så i 1768 udvidede man til et 25 mands orkester. Her blev oboist ved grenaderkorpset, Niels Jensen Lolle og hans 17-årige søn, violonist Jens Lolle, optaget. Få år efter indførtes fast balletundervisning på teateret. Hidtil havde man optrådt med løst sammensatte danse, som det havde været skik ved hofballetten siden Frederik II's tid (1500-tallet), men i 1775 ansattes en italiener ved navn Vincenzo Galeotti som balletmester. Han var kendt for sine store handlingsballetter. Da Galeotti skulle sætte sin første ballet op, imponerede en danser, Claus Schall, ved at spille musikken udenad på violin til en prøve. Claus Schall blev straks udnævnt til balletrepetitør, hvis opgave bestod i at spille til prøverne og dirigere orkesteret ved aftenforestillingerne. Claus Schall var et naturtalent på violin og med vejledning af bl.a. J.E.Hartmann leverede han fremover musik til Galeottis balletter. I folkedansernes bornholmshæfte står "Kjælaflikkara-Turn" som er et levn af Galeottis og Schalls samarbejde. Som 2. ballet-repetitør faldt valget på Jens Lolle, og da Schall blev forflyttet til operaorkestret, hvor kongens hofvioloner spillede, blev Jens Lolle 1. ballet-repetitør.

Foruden balletopførelser af verdenslitteraturens værker af bl.a. Voltaire og Shakespeare, skrev Galeotti også selv nye balletter, som f.eks. "Amors og Balletmesterens Luner":

Stykket udspilles foran Amors tempel. En række forelskede par kommer til templet for at blive forenet og velsignet af kærlighedsguden. Der er et ^{Steirsk}irsk par, et kvæker-par, et græsk par, et norsk par, to gamle, et fransk par, et amager-par og seks negre. Hvert par udfører en pas-de-deux, men Amor har påbudt, at ingen kan vies uden bind for øjnene. Og den drilske Amor vier dem nu, men ikke som de par de er kommet! Så længe de har bind for øjnene udtrykker alle glæde og forelskede følelser over for den, Amor har knyttet dem til. Men da bindene fjernes, slutter balletten med, at alle flygter eller styrter efter hinanden i grotesk-komisk forvirring.

* I Steiermarken ved Tyrol (-lidd komisk dengang)

Det blev altså Jens Lolle, der komponerede musikken til balletten "Amors og Balletmesterens Luner". Jens Lolles musik karakteriseres som langt fra betydelig, men "rummende en for datiden typisk yndefuldhed og spillende glæde". De to kvækere er det komiske af de dansende par (kvækere er en religiøs sekt, der i 1682 med William Penn i spidsen havde grundlagt den amerikanske stat Pennsylvania), og musikken i Kvæker-dansen karakteriseredes som stiv og med punkteret rytme. Og det er netop den musik som vi i dag kender som Klap-Hopsa, hvor de to repriser dog har modsat rækkefølge.

Amor (tænker): - Er det nu man skal klappe

Balletten er Europas ældste, og opføres den dag i dag i ubrudt tradition på Det Kongelige Teater. Bournonville brød sig ikke om denne "umoderne" ballet, men hvis han var ude at rejse, dukkede "Amors og Balletmesterens Luner" op som trold af en æske. Danserne huskede den, holdt af den og bragte den på scenen, hvor den således har overlevet på den mundtlige tradition. Den blev opført så sent som 1977, og på Den Historiske Dansedag i Kerteminde her i foråret, så vi en videooptagelse med Kvækerdansen, og den var yderst underholdende! Så når balletten opføres igen er den værd at se (hele balletten varer kun 26 minutter ialt).

Men vejen fra det Kongelige Teater til Fyn? Udtjente musikere i kapellet fik retræteposter som stadsmusikanter rundt omkring i landet, og de har måske bragt musikken med sig. Stadsmusikanten havde jo monopol på al musikudøvelse frem til år 1800. Men også andre kunne bringe musikken videre. En dygtig musiker fra Martofte på Hindsholm, Lars Olsen (d.æ.), har spillet i Det Kongelige Teater omkring år 1800. I hans nodebog står andre ballet-danse som f.eks. Claus Schalls Kedelflikkeren. Men Kvækerdansen står der ikke.

En mere sandsynlig årsag til melodiens udbredelse er nok, at Adolf von der Recke har brugt den i en vaudeville, "For Alvor", som havde sin premiere på det nyåbnede Casino i København i 1851. Adolf von der Recke har skrevet flere kendte sange, bl.a. "Den sømand, han må lide" og "Marken er mejet". I "For Alvor" bruger han et utal af melodier af forskellige komponister, og altså også Jens Lollers Kvæker-dans. Teksten synges af Fruen (fu), Frants (fa) og Caroline (ca). Melodien står i e-dur, og de to repriser har nu den rækkefølge, vi kender i dag:

1. vers

fu: Gud bevares! Hvi har du ej sagt mig det?
fa: Det forklares overmåde let.
fu: Caroline, er det også rigtig vist?
fa: Død og pine! Mærker hun vor list.
fu: Skyldte du din moder ej fortrolighed?
ca: Ak, jeg frygted' for, du skulle blive vred.
fu: Ligemeget Line, det var ikke ret!
fa: Ak jeg hende bad om ej at sige det.

2. vers

fu: Nej, jeg fatter ej hvorledes det er sket.
Men, min datter, hvor har hun ham set?
fa: Hos fru Nissens og hos urtekræmmer Graah's
fu: Nej du fredsens!
fa: Der vi ofte sås.
fu: Men hvad skal jeg sige til hr. Hammer? Svar!
fa: Sig ham bare, Line alt en kjærest har.
fu: Udstyr har han købt, det volder ham jo tab,
otte stole, sofa og et klædeskab.

3. vers

fa: Gud bevares! Har han købt et klædeskab,
så forklares tydeligt hans tab.

fu: Jeg vil svare, han må til en anden gå.

fa: Sig ham bare, der skal skabet stå.

Om syngespillet har været spillet som dilettant i de nyopførte forsamlingshuse, kan jeg ikke sige, og jeg ved heller ikke, om en musikdirektør har bragt melodien i et af de populære stentrykte nodehæfter. Men melodien dukker op i en nodebog på Hindsholm.

Lars Olsen (d.y.) sidder i midten af sit ott-mands-orkester, der i 1894 har spillet hans arrangement af "Kuk-kuk" (Klap-hopsa)

Lars Olsen (d.z.)'s barnebarn, Lars Olsen (d.y.) fra Midskov havde en Musikforening af 1894, hvor stykke nr. 4 er en tyroler-hopsa: "Kuk-Kuk Hopsa". Og det er netop Klap-hopsaen i g-dur, men lidt anderledes i andenstykket. Lars Olsen (d.y.) har skrevet den ud for 8 stemmer, så her er en inspiration at hente for en storspilsgruppe, der er interesseret i folkemusikalske rødder.

No. 4 Hopsa (Kuk-kuk) i arrangement af
Lars Olsen (d.y.) - Hindsholm, 1894.

I de to første takter følger hele orkesteret "klap"-rytmen. Trommeslageren slår på en triangel. Fløjte, violin 1 spiller melodien. Tenorbas og trompet skiftes til melodi og rytme. Rytmegruppen følger iøvrigt taktslagene bortset fra trommen.

Her spiller trompeten modrytme. Tenorbasstemmen giver det mest spændende modspil. Bemærk generel-pausen i 8.takt.

No. 4 Hopsa (Kuk-kuk) i arrangement af
Lars Olsen (d.y.) - Hindsholm, 1894.
(fortsat)

Melodien har i starten af 2.stykket sin variant, der formodentlig er præget af messingblæsernes tungestødsteknik. Stadigvæk er det fløjte, violin 1 og trompet, det spiller melodien, fløjten krydrer dog med

nogle løb i afslutningerne. Violin og viola spiller nu modrytmen. Bassen holder traditionelt melodien fast på grundtonerne, mens tenorbasstemmen igen er mere fantasifuld. Trommen spiller en normal hopsa/polka-rytme. Bemærk generel-pauserne i 4. og 8. takt.

No. 4 Hopsa (Kuk-kuk) i arrangement af
Lars Olsen (d.y.) - Hindsholm, 1894.
(fortsat)

The image shows a musical score for the piece 'Hopsa (Kuk-kuk)'. The score is arranged for a band and includes the following instruments: Fløjte (Flute), Violin 1, Violin 2, Viola, Bas (Bass), Trompet (Trumpet), Tenorbas (Tenor Bass), and Tromme (Drum). The music is written in 2/4 time and features a lively, rhythmic melody. The Fløjte part has a trill (tr.) marked above it. The score is divided into measures, and there are some handwritten annotations and markings throughout.

Måske man i nutidens folkemusikinstrumentering kan lade trompet- og basun-stemmerne erstatte af harmonikaens højre henholdsvis venstre hånd.

Om dansens vej fra Kvæker-dans til Klap-hopsa kan man nok ikke tale om en ubrudt tradition. En pas-de-deux er for balletdansere. Da balletten havde premiere, dansede godtfolk menuet, sidenhen vals som i løbet af 1800-tallet udviklede tyroler-vals og tyroler-hopsa. Jeg tror, at syngespils-melodien har været brugt som en tyroler-hopsa ved ballerne, og så på grund af sin karakteristiske rytme givet anledning til klap. Jeg tror ikke, at det er en danselærers opfindelse, men at det er opstået ved et godt bal. Men hvor man er begyndt på det og om det er sket i sidste eller dette århundrede er et åbent spørgsmål.

I Skomagerdrengenes danse-studie-kreds bruger vi stadig Klap-hopsa, og danserne har spontant valgt den til at danse Københavns Sekstur af med.

Tage Aabech

Her ser ein kvækarparet i ei nyare dansk oppsetting av verdas eldste ballet Amor og balletmeistarens luner.